

УДК 811.161.2'373.612.2

DOI 10.31654/2520-6966-2025-27F-113-132-143

Куйбіда І. О.

аспірант факультету філології, історії та політико-юридичних наук
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

yoqurtxo@gmail.com

orcid.org/0009-0003-7654-9841

Бойко Н. І.

доктор філологічних наук, професор кафедри української мови,
літератури, культурології та журналістики

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

bni_bni52@ukr.net

orcid.org/0000-0003-0881-743X

Метафоричні моделі вербалізації емоції страху в романі «Горянин» Мирослава Дочинця

У статті здійснено системний аналіз метафоричних моделей вербалізації емоції страху в романі «Горянин. Води Господніх русел» Мирослава Дочинця. Методом суцільної вибірки виокремлено понад 50 контекстів, що містять метафоричну репрезентацію страху. Виявлено та описано п'ять основних метафоричних моделей: фізіологічну (холод/оціпеніння), предметно-речовинну, просторову (тиск/тягар), зооморфну та персоніфікаційну. Встановлено, що найбільш продуктивною є фізіологічна модель, яка відображає універсальні соматичні реакції на страх. З'ясовано специфіку авторської метафоризації, що виявляється у синтезі народної образності та оригінальних авторських метафор. Визначено етнокультурну маркованість метафоричних засобів через використання діалектної лексики та образів гуцульської культури. Охарактеризовано функціональне навантаження метафоричної вербалізації страху в художньому дискурсі письменника.

Ключові слова: метафорична модель, вербалізація емоцій, емоція страху, ідіолект, Мирослав Дочинець, концептуальна метафора, художній дискурс, етнокультурна специфіка, «Горянин».

Актуальність дослідження. Емоційно-почуттєва сфера людини як об'єкт лінгвістичного дослідження перебуває в центрі уваги сучасного мовознавства, що зумовлено антропоцентричною парадигмою та посиленням інтересу до проблем концептуалізації внутрішнього світу людини засобами мови. Як зазначає В. І. Кононенко, «емоції та почуття як психічні явища різняться неоднаковими ступенями усвідомленості, стійкості, узагальненості, предметності» [8, с. 156], що зумовлює складність їх мовної репрезентації та потребу в системному дослідженні

засобів вербалізації. Актуальність дослідження метафоричних моделей вербалізації емоції страху в романі «Горянин» Мирослава Дочинця визначається кількома чинниками. Недостатньою вивченістю системи метафоричних засобів експлікації емоцій у творчості сучасних українських письменників. Особливою значущістю творчості М. Дочинця для сучасного українського літературного процесу. О. А. Іщенко наголошує, що «проза Мирослава Дочинця характеризується високою щільністю образних засобів та глибокою укоріненістю у фольклорну традицію» [7, с. 15]. Необхідністю виявлення етнокультурної специфіки метафоричної репрезентації емоційної сфери в художньому дискурсі, що дозволяє глибше зрозуміти особливості мовної картини світу гуцульської етнічної спільноти.

Мета дослідження – виявити та систематизувати метафоричні моделі вербалізації емоції страху в романі «Горянин» Мирослава Дочинця, визначити їх структурно-семантичні особливості та функціональне навантаження в художньому дискурсі письменника. Проаналізувати стан вивченості проблеми метафоричної вербалізації емоцій у сучасному українському мовознавстві. Виокремити та описати основні метафоричні моделі вербалізації страху в романі «Горянин». З'ясувати структурно-семантичні особливості кожної моделі, виявити продуктивні субмоделі. Визначити етнокультурну специфіку метафоричних засобів вербалізації страху в ідіолекті письменника. Охарактеризувати функціональне навантаження метафоричної вербалізації страху в художньому дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вербалізації емоційно-почуттєвої сфери людини в українському мовознавстві розглядається в кількох аспектах. Теоретичні засади дослідження емоцій та почуттів як психофізіологічних станів людини закладено в працях В. І. Кононенка [3], який розробив «Концепти українського дискурсу», де детально проаналізував специфіку репрезентації емоційних станів у мовній картині світу українців. Проблематику вербалізації емоційної сфери в українській мові розробляла Н. І. Бойко [1; 2], яка в своїх працях проаналізувала семантичний аспект вербалізації світу емоцій в українській мові та дослідила комплексну вербалізацію емоцій в ідіолекті Михайла Коцюбинського. Дослідниця виокремила основні типи емотивних смислів: емоційний стан, становлення емоційного стану, емоційний вплив, емоційне ставлення, зовнішнє вираження емоцій, емоційне оцінювання та емоційну якість. Ці спостереження є релевантними для дослідження, оскільки в романі «Горянин» М. Дочинця соматична лексика також відіграє ключову

роль у метафоричній вербалізації страху. Вивчення засобів вербалізації емоцій у художньому дискурсі представлено дослідженнями І. Я. Кость [9], яка на матеріалі прозових текстів виявила конституенти функціонально-семантичного мікрополя «Страх», здійснила їх розподіл за тематичними групами та синонімічними рядами. Ю. Ф. Прадід [12] у дослідженнях з'ясовував особливості фразеологічної вербалізації емоцій та почуттів в українській мові, виокремивши специфічні національно марковані одиниці.

Проза Мирослава Дочинця стала об'єктом літературознавчих студій О. А. Іщенко [5], яка в дисертаційному дослідженні «Проза Мирослава Дочинця: проблематика і поетика» комплексно проаналізувала художні особливості творчості письменника. Мовні особливості ідіолекту М. Дочинця досліджували Г. І. Вовченко [3], яка вивчала народну стихію і мовний портрет у прозі письменника; Д. В. Гурська [5], котра аналізувала біблійні паремії в мовотворчості М. Дочинця; О. Микитюк [10], який розглядав діалектизми як засіб увиразнення текстів автора; М. Ю. Яцьків [14], яка досліджувала відтворення ментальних особливостей українців у фраземіці творів письменника. Експресивні засоби в ідіюстилі М. Дочинця стали предметом дослідження В. П. Олексенка [11]. Мовознавець проаналізував структуру, семантико-стилістичні властивості експресем у творах письменника, встановивши, що «експресеми виконують не лише стилетвірну, естетичну, а й ідеологічну та філософську функцію, слугують засобом формування основ індивідуально-авторського світогляду» [11, с. 289]. В. П. Олексенко виокремив три основні типи експресем за частиномовною належністю: іменникові, прикметникові та дієслівні, встановивши, що «найбільшою продуктивністю відзначаються іменникові та дієслівні експресеми» [11, с. 287]. Важливим для дослідження є висновок про те, що «експресивна лексика доцільно відображає емоційне тло у контексті» [11, с. 287], що корелює з нашим аналізом метафоричної вербалізації емоцій. Окремо варто відзначити дослідження Л. М. Горболіс [4], яка аналізувала екокультурний вектор образу головного героя саме в романі «Горянин. Води Господніх русел», розглядаючи взаємини людини і природи в контексті екзистенційних переживань персонажів. Однак, попри наявність окремих розвідок, системне дослідження метафоричних моделей вербалізації емоції страху в романі «Горянин» досі не здійснювалося, що й зумовлює актуальність та новизну роботи.

Об'єктом дослідження є метафоричні засоби вербалізації емоційно-почуттєвої сфери людини в сучасному українському художньому

дискурсі, а предметом дослідження постала система метафоричних моделей вербалізації емоції страху в романі «Горянин. Води Господніх русел» Мирослава Дочинця.

Матеріалом дослідження слугував текст роману М. Дочинця «Горянин. Води Господніх русел» (2019).

Методи дослідження. Методом суцільної вибірки було відібрано понад 50 контекстів, що містять вербалізовані форми емоції страху. Використано метод компонентного аналізу для виявлення семантичної структури метафоричних виразів; метод концептуального аналізу для реконструкції метафоричних моделей; описовий метод для систематизації та інтерпретації фактичного матеріалу; метод контекстуального аналізу для визначення функцій метафоричних засобів у художньому дискурсі.

Результати дослідження.

1. Фізіологічна метафорична модель «СТРАХ – ЦЕ ХОЛОД / ОЦПЕНІННЯ». Найбільш продуктивною в романі «Горянин» є фізіологічна метафорична модель, що ґрунтується на об'єктивації температурних відчуттів та стану оціпеніння тіла. Ця модель відображає універсальну соматичну реакцію на страх – спазм судин, відчуття холоду та втрату рухливості. Н. І. Бойко справедливо зауважує, що «на мовному рівні емоційність трансформується в емотивність, яка відбивається, відображається, позначається й закріплюється насамперед у семантичній структурі лексичної одиниці як її окремий (додатковий) компонент» [1, с. 27]. У художньому дискурсі ця трансформація набуває особливої значущості, оскільки письменник свідомо добирає лексичні засоби для створення емоційної атмосфери твору. Дослідниця виокремлює три класи лексичних одиниць щодо репрезентації емоцій: «1) лексика, що лише називає або описує емоції (радість, щастя, жаль, сором, сум, гнів, ненависть, лютя); 2) лексика, що виражає або викликає емоції (красень, чарівний, милий, негідник, прикрий); 3) лексика, що набуває емотивних семантичних планів у певних контекстах завдяки тропеїзації узуально нейтральних лексичних одиниць» [2, с. 132–133]. У романі «Горянин» всі три класи активно функціонують, створюючи багаторівневу систему вербалізації страху. **Субмодель актуалізації холоду** реалізується через різноманітні лексичні засоби. Зокрема, М. Дочинець використовує дієслівні конструкції з семантикою похолодання: «Він підніс очі на бережок – і кінчики пальців його захолили» [6, с. 5]. У цьому прикладі автор фіксує локалізовану реакцію на страх, коли холод охоплює лише периферійні частини тіла.

Більш інтенсивне переживання страху передається через опис похолодання внутрішніх органів: «*А тоді, холодіючи дрібним беззахисним серцем, він зрозумів, що таке смерть*» [6, с. 114]. Епітет «дрібним беззахисним» підсилює емоційне навантаження метафори, актуалізуючи не лише фізичний, а й психологічний аспект страху. Подібну конструкцію знаходимо в реченні: «*Йонко, холодіючи тремким тілом, шептав собі, що це сон*» [6, с. 222], де прикметник «тремкий» додає семантику тендітності, вразливості. Особливої уваги заслуговує метафора, що поєднує температурні та тактильні відчуття: «*Якесь недобре передчуття стягувало студеною вогкістю шкіру на спині*» [6, с. 259]. Тут страх концептуалізується як субстанція, що має властивості стягувати, стискати, а епітет «студена вогкість» створює синестезійний образ липкого холоду. Динаміку переживання страху автор передає через контрастне зіставлення: «*Із затверділих на залізо ніг, із захололого живота, з настороженого серця піднімалася до голови гаряча кров*» [6, с. 260]. Цей контекст демонструє трансформацію стану: холод як прояв страху поступово замінюється гарячою кров'ю, що символізує мобілізацію організму для протидії загрозі. **Субмодель оціпеніння / затвердіння** актуалізує втрату здатності рухатися або говорити. М. Дочинець не лише констатує стан, а й пояснює його природу: «*Аркадій заціпенів. Від наглого переляку людина терпне і твердне, і коли старий з усієї сили штовхнув Аркадія вбік, той колотою повалився під куц*» [6, с. 259]. Порівняння людини з «колодою» підкреслює повну втрату контролю над тілом, його перетворення на неживий предмет. Втрата мовленнєвої здатності як прояв страху передається через метафору затвердіння мовних органів: «*Глянув – і язик задубів йому в роті. А кошик зісковзнув у заїєсну траву*» [6, с. 242]. Дієслово «задубів» актуалізує семантику деревоподібного затвердіння, втрати еластичності та життєвої сили. Подібну модель знаходимо в реченні: «*Губи тремтіли, а язик задубів у роті*» [6, с. 145]. О. Микитюк зазначає, що «використання діалектної лексики на означення фізіологічних станів (захолили, задубів, терпне) підсилює етнокультурну маркованість образних засобів» [10, с. 87].

2. Предметно-речовинна метафорична модель «СТРАХ – ЦЕ РЕЧОВИНА / ОБ'ЄКТ». Ця модель концептуалізує страх як матеріальну субстанцію або предмет, із яким можна виконувати конкретні фізичні дії. Найбільш оригінальною є **субмодель нюхової перцепції**, коли страх набуває запаху: «*Але сморід людського страху і вбивчого пороху в патронах дразнив ніздрі і будив лют*» [6, с. 260]. Тут автор створює синестезійну метафору, де емоція має не лише запах,

а й негативну конотацію через лексику «сморід». Цікаво, що страх сприймається через нюх не самим суб'єктом, а іншою істотою (твариною), що підкреслює його матеріальність. **Субмодель візуальної перцепції страху** представлена фрагментом тексту: *«Я туди не зазираю. Аби не набиратися страху через очі»* [6, с. 155]. Тут страх концептуалізується як субстанція, якою можна «набратися» (як водою, їжею) через органи чуття. Дієслово «набиратися» актуалізує поступовість процесу та можливість регулювання кількості. **Субмодель маніпуляції зі страхом як з об'єктом** найяскравіше представлена в метафорі поховання: *«Бо свій страх ти глибоко закопав у землю, на якій стоїш непорушно. Поховав його»* [6, с. 146]. Страх тут постає як предмет, який можна фізично закопати, поховати, позбутися його через конкретні дії. Повтор *«закопав... поховав»* підсилює семантику остаточності, безповоротності цієї дії. Філософське осмислення природи страху знаходимо в сентенції: *«І немає більшого страху, ніж сам страх. А якщо з тобою Бог, то кого і що боятися?!»* [6, с. 220]. Тут страх персоніфікується як самостійна сутність, що є найбільшою загрозою, перевершуючи всі реальні небезпеки.

3. Просторова метафорична модель «СТРАХ – ЦЕ ТИСК / ТЯГАР». Просторова модель реалізується через концептуалізацію страху як сили, що здійснює фізичний тиск на тіло людини або оточує її. **Субмодель зовнішнього тиску** яскраво представлена в метафорі натовпу: *«Це раз, а по-друге, – близька стіна очей наганяла більший острах, ніж його ножака...»* [6, с. 29]. Тут погляди людей матеріалізуються в «стіну очей», що не просто оточує, а «наганяє острах». Використання порівняно рідше вживаної лексики «острах» замість «страх» підсилює етнокультурну маркованість тексту. **Субмодель внутрішнього тиску** актуалізується через пара-доксальне поєднання «страшний спокій»: *«Страшний, смертний спокій поймав його»* [6, с. 120]. Дієслово «поймав» (діал. «охопив») передає всеохопність стану, коли спокій стає формою глибокого екзистенційного жаху. Епітети «страшний» і «смертний» підкреслюють небезпечність цього стану, його зв'язок зі смертю. Соматичну реакцію на страх через порушення роботи серця передано в реченні: *«Серце німіє, коли чуєш, як зриваються непідперті брили, прибиваючи людей»* [6, с. 279]. Метафора заціпеніння серця («німіє») відображає його тимчасову зупинку як реакцію на смертельну загрозу.

4. Зооморфна метафорична модель. Зооморфна модель персоніфікує страх через порівняння реакцій людини з поведінкою тварин.

Л. Горболіс зазначає, що «використання зооморфних образів у романі "Горянин" тісно пов'язане з фольклорною традицією та гірським середовищем проживання героїв» [4, с. 127]. **Субмодель порівняння з птахами** представлена двома яскравими прикладами: «*Прислухуючись до болю, продовжував стискати жінку, що тріпотіла зо страху, як куріпка*» [6, с. 185]. Дієслово «тріпотіла» актуалізує безладні рухи, тремтіння, характерне для птаха в небезпеці. Подібну модель знаходимо в першоособовому наративі: «*Я тремтів, як щиглик у сільці*» [6, с. 204]. Порівняння себе з пташкою, що потрапила в пастку, підкреслює безпорадність та приреченість. М. Ю. Яцьків підкреслює, що «порівняння людини в стані страху з птахами, характерними для гуцульського регіону (куріпка, щиглик), відображає етнокультурну специфіку метафоризації» [14, с. 132]. **Субмодель панічної втечі** передається через прикметник-означення: «*Настрашений Йонко кинувся тікати, не знаючи куди*» [6, с. 219]. Тут актуалізується інстинктивна реакція тварини на небезпеку – беззмістовна втеча без конкретної мети.

5. Персоніфікаційна модель «СТРАХ / СМЕРТЬ – ЦЕ ЖИВА ІСТОТА». Персоніфікація страху та смерті як джерела страху створює образ ворожої сутності, що має власну волю та здатність діяти. Найяскравішим прикладом є метафора дихання смерті: «*Можна було жити, але смерть завжди стояла за вухом. Йонко чув її холодне дихання*» [6, с. 227]. Тут смерть персоніфікується як істота, що постійно супроводжує людину («стояла за вухом»), а її присутність відчувається фізично через «холодне дихання». Персоніфікація ночі як джерела тривоги представлена в розгорнутій метафорі: «*Тут, у піднебессі, владарювала інша ніч. Потаїна і сторожка, як вілчарський пес. Вона заглядала йому в очі через заплющені повіки...*» [6, с. 22]. Ніч тут наділена здатністю владарювати, бути сторожкою, заглядати в очі – усе це створює образ живої загрозливої сутності.

6. Гіперболізовані фізіологічні прояви страху. Окрему групу становлять описи фізіологічних реакцій, доведених до гротеску, що підсилює експресивність вербалізації страху у фрагменті тексту: «*Волосся сторчма стало й дзвеніло, нігті посиніли, кров, здавалося, звурдилася, як молодий сир*» [6, с. 91]. Цей фрагмент поєднує кілька метафор: волосся не просто піднімається, а «дзвенить», що створює звуковий образ; нігті змінюють колір; а кров порівнюється із сиром, що згортається. Останнє порівняння є особливо оригінальним, оскільки використовує гастрономічну метафору для опису згущення крові від

страху. Втрата контролю над тілом передається через метафору провисання кінцівок: «Ноги не знали, куди і як ступати, руки висли ціпами, голова падала на груди...» [6, с. 93]. Порівняння рук з «ціпами» (знаряддями для молотьби) підкреслює їх важкість та безвольність. Фізичну реакцію на погляд владної особи передано через «щулення»: «Цей може й дріт перекусити», – подумав Йонко, шулячись під його разливим поглядом. Офіцер, що проходив мимо, віддав доктору честь із підкресленою пошаною. А той навіть не кивнув. Зате стрілив очима в придверника і сухо скомандував: «Ком!» [6, с. 229]. Дієприслівник «шулячись» актуалізує фізичне зменшення тіла, спробу стати меншим, непомітнішим під загрозливим поглядом. Втрату мовлення через страх передано за допомогою метонімічної моделі: «*Губи його трусилися так, що самому стало за себе мерзло*» [6, с. 145]. Тут спостерігаємо подвоєння емоційного переживання: страх викликає тремтіння губ, а це тремтіння, у свою чергу, лякає самого суб'єкта, викликаючи відчуття «мерзлості» (огиди, жаху) за власну слабкість.

7. Функційне навантаження метафоричних моделей. Функції експресивної лексики у творах М. Дочинця В. П. Олексенко визначає як «описову, характерну, інтерпретаційну, емоційно-оцінну та регулятивну» [11, с. 289]. Ці функції корелюють із функціями метафоричної вербалізації страху, серед яких виокремлюємо: експресивна функція відповідає емоційно-оцінній, характерологічна – характерній, сюжетотвірна – інтерпретаційній, ідентифікаційна – регулятивній. Дослідник підкреслює, що «експресія слова виявляється в контексті, у зв'язку з іншими лексичними одиницями, вона сприймається як зовнішній маркер» [11, с. 289], що підтверджує нашу тезу про контекстуальну зумовленість метафоричних моделей страху. Метафорична вербалізація страху в романі «Горянин» виконує низку важливих функцій. **Експресивна функція** реалізується через створення яскравих, часом гротескних образів, що посилюють емоційне враження від тексту. Як зазначає О. Б. Талько, «імпресіоністичні елементи поезики М. Дочинця, зокрема метафорична вербалізація емоцій, створюють особливу атмосферу його прози» [13, с. 98]. **Характерологічна функція** виявляється у використанні специфічних метафоричних засобів для створення психологічного портретування персонажів. Різні герої по-різному переживають та вербалізують страх, що відображає їхній життєвий досвід та ментальні особливості. **Сюжетотвірна функція** полягає у створенні атмосфери напруги, що супроводжує життя горян у суворох природних умовах. Описи страху часто передують або супроводжують

кульмінаційні моменти, пов'язані з природними загрозами (повені, обвали). **Ідентифікаційна функція** пов'язана з етнокультурною маркованістю метафоричних засобів. Використання діалектної лексики, образів гірської природи та гуцульського побуту створює ефект автентичності та локалізує дію в конкретному культурному просторі.

Висновки та перспективи дослідження.

Проведений аналіз метафоричних моделей вербалізації емоції *страху* в романі «Горянин» Мирослава Дочинця дозволяє зробити такі висновки. Метафорична концептуалізація страху в романі зреалізована на ґрунті п'яти основних моделей: фізіологічної (холод/оціпеніння), предметно-речовинної, просторової (тиск/тягар), зооморфної та персоніфікаційної. Найбільш продуктивною є фізіологічна модель, що відображає універсальні соматичні реакції на страх. Специфіка авторської метафоризації виявляється у використанні оригінальних образів (*страх як запах, кров як сир, що згортається*), синестезійних конструкцій (*студена воєність, холодне дихання*) та гіперболізованих описів фізіологічних станів. Етнокультурна маркованість метафоричних засобів реалізується через діалектну лексику, порівняння з місцевою фауною (*куріпка, щиглик*) та образи гірського ландшафту. Особливістю ідіостилю М. Дочинця є поєднання архаїчних народних метафор із оригінальними авторськими образами. Функціональне навантаження метафоричної вербалізації страху є багатоаспектним: експресивна функція забезпечує емоційну насиченість тексту, характерологічна – психологічну глибину образів-персонажів, сюжетотвірна – атмосферу напруги, ідентифікаційна – культурну автентичність твору. Метафорична система вербалізації страху в романі «Горянин» органічно вписується в художню концепцію твору, де людина постійно протистоїть стихійним силам природи, а страх є природною реакцією на екзистенційні загрози гірського буття.

Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому вивченні інших емоційних концептів (*радості, суму, гніву, любові*) в романі «Горянин», а також у компаративному аналізі метафоричних моделей вербалізації страху в різних творах М. Дочинця («Вічник», «Мафтей», «Світован»), що дозволить виявити динаміку розвитку ідіостилю письменника та константні елементи його метафоричної системи.

Література

1. Бойко Н. І. Вербалізація світу емоцій в українській мові: семантичний аспект. *Українське мовознавство: міжвідомчий науковий збірник*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2009. Вип. 39. С. 26–34.

2. Бойко Н. І. Комплексна вербалізація світу емоцій в ідіолекті Михайла Коцюбинського. *Література та культура Полісся*. 2017. Вип. 89. Серія «Філологічні науки». № 9. С. 129–138.
3. Вовченко Г. Народна стихія і мовний портрет у прозі М. Дочинця. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2016. Вип. 2. С. 341–345.
4. Горболіс Л. Екокультурний вектор образу головного героя роману Мирослава Дочинця «Горянин. Води Господніх русел». *Філологічні трактати*. 2017. Т. 9, № 2. С. 124–132.
5. Гурська Д. В. Біблійні паремії у мовотворчості Мирослава Дочинця як когнітивний засіб осмислення мовної картини світу. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. 2015. Вип. 12. С. 83–87.
6. Дочинець М. І. Горянин. Води Господніх русел. Мукачєво: *Карпатська вежа*. 2019. 312 с.
7. Іщенко О. А. Проза Мирослава Дочинця: проблематика і поетика: дис.... д-ра філософії: 035. Київ, 2020. 238 с.
8. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ; Івано-Франківськ: Плай, 2004. 248 с.
9. Кость І. Я. Емоційний стан страху та його вербалізація у прозовому тексті. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 617–626.
10. Микитюк О. Діалектизми як засіб увиразнення текстів Мирослава Дочинця. Лінгвостилістичні студії. 2015. Вип. 2. С. 85–90.
11. Олексенко В. П. Експресеми в ідіостилі Мирослава Дочинця: структура, семантико-стилістичні властивості. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Випуск 42. Том 1. С. 283–290.
12. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (системний опис і об'єднання фразеологізмів української мови): дис.... д-ра філол. наук : 10.02.01. Сімферополь, 1997. 374 с.
13. Талько О. Б. Імпресіоністичні елементи поетики Мирослава Дочинця (за романом «Вічник. Сповідь на перевалі духу»). *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 96–101.
14. Яцьків М. Ю. Відтворення ментальних особливостей українців у фраземіці творів Мирослава Дочинця. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. 2019. Вип. 2. С. 130–136.

References

1. Boiko, N. I. (2009). *Verbalizatsiia svitu emotsii v ukrainiskii movi: semantychnyi aspekt* [Verbalization of the World of Emotions in the Ukrainian Language: Semantic Aspect]. *Ukrainske movoznavstvo: Mizhvidomchyi naukovyi zbirnyk – Ukrainian Linguistics: Interdepartmental Scientific Collection*, No. 39, pp. 26–34. Kyiv: VPTs "Kyivskiy universytet" Publ. [in Ukrainian].
2. Boiko, N. I. (2017). *Kompleksna verbalizatsiia svitu emotsii v idiolekti Mykhaila Kotsiubynskoho* [Complex Verbalization of the World of Emotions in Mykhailo Kotsiubynskiy's Idiolect]. *Literatura ta kultura Polissia. Seriya "Filolohichni nauky" – Literature and Culture of Polissya. Series "Philological sciences"*, No. 89(9),

pp. 129–138. [in Ukrainian]. *Literature and Culture of Polissya № 113. Series "Philology Research" № 27*

3. Vovchenko, H. (2016). *Narodna stykhiia i movnyi portret u prozi M. Dochyntsia* [Folk Element and Linguistic Portrait in M. Dochyntets' Prose]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii – Scientific bulletin of Uzhgorod University. Series: Philology. Social communications*, No. 2, pp. 341–345. [in Ukrainian].

4. Horbolis, L. (2017). *Ekokulturnyi vektor obrazu holovnoho heroia romanu Myroslava Dochyntsia "Horianyn. Vody Hospodnikh rusel"* [Ecocultural Vector of the Main Character's Image in Myroslav Dochyntets' Novel "The Highlander. The Waters of the Lord's Channels"]. *Filolohichni traktaty – Philological treatises*, No. 9(2), pp. 124–132. [in Ukrainian].

5. Hurska, D. V. (2015). *Bibliini paremii u movotvorchosti Myroslava Dochyntsia yak kohnityvnyi zasib osmyslennia movnoi kartyny svitu* [Biblical Paroemias in Myroslav Dochyntets' Language Creation as Cognitive Means of Comprehending Linguistic Picture of the World]. *Ivan Ohienko i suchasna nauka ta osvita – Ivan Ohienko and modern science and education*, No. 12, pp. 83–87. [in Ukrainian].

6. Dochyntets, M. I. (2019). *Horianyn. Vody Hospodnikh rusel* [The Highlander. The Waters of the Lord's Channels]. Mukachevo: Karpatska vezha Publ. [in Ukrainian].

7. Ishchenko, O. A. (2020). *Proza Myroslava Dochyntsia: problematyka i poetyka* [Myroslav Dochyntets' Prose: Problematics and Poetics] (Doctoral dissertation). Kyiv. [in Ukrainian].

8. Kononenko, V. I. (2004). *Kontsepty ukrainskoho dyskursu* [Concepts of Ukrainian Discourse]. Kyiv; Ivano-Frankivsk: Plai Publ. [in Ukrainian].

9. Kost, I. Ya. (2011). *Emotsiinyi stan strakhu ta yoho verbalizatsiia u prozovomu teksti* [The Emotional State of Fear and Its Verbalization in a Prose Text]. *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu – Philological Studies: Scientific Bulletin of the Kryvyi Rih State Pedagogical University*, No. 6, pp. 617–626. [in Ukrainian].

10. Mykytiuk, O. (2015). *Dialektyzmy yak zasib uvyraznennia tekstiv Myroslava Dochyntsia* [Dialectisms as Means of Expressiveness in Myroslav Dochyntets' texts]. *Linhvostylistychni studii – Linguistic-Stylistic Studies*, No. 2, pp. 85–90. [in Ukrainian].

11. Oleksenko, V. P. (2025). *Ekspresemy v idiosylii Myroslava Dochyntsia: struktura, semantyko-stylistychni vlastyvyosti* [Expressemes in Myroslav Dochyntets' Idiosyle: Structure, Semantic and Stylistic Properties]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, No. 42(1), pp. 283–290. [in Ukrainian].

12. Pradid, Yu. F. (1997). *Frazeolohichna ideohrafiia (systemnyi opys i obiednannia frazeolohizmiv ukrainskoi movy)* [Phraseological Ideography (Systematic Description and Classification of Ukrainian Phraseological Units)] (Doctoral dissertation). Simferopol. [in Ukrainian].

13. Talko, O. B. (2017). *Impresionistychni elementy poetyky Myroslava Dochyntsia (za romanom "Vichnyk. Spovid na perevali dukhu")* [Impressionistic Elements of Myroslav Dochyntets' Poetics (Based on the Novel "The Eternity Man. Confession at the Mountain Pass of the Spirit")]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, No. 2, pp. 96–101. [in Ukrainian].

14. Yatskiv, M. Yu. (2019). *Vidtvorennia mentalnykh osoblyvostei ukrainsiv u frazemitsi tvoriv Myroslava Dochynetsia* [Reproduction of Ukrainians' Mental Features in the Phrasemics of Myroslav Dochynets' Works]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Filolohiia – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Philology*, No. 2, pp. 130–136. [in Ukrainian].

Kuibida I. A.

PhD student of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences of Nizhyn Mykola Gogol State University

yoqurtxo@gmail.com

orcid.org/0009-0003-7654-9841

Boiko N. I.

Doctor of Philology, Professor, Acting Head of the Department of Ukrainian Language, Literature, Culturology and Journalism of Nizhyn Mykola Gogol State University

orcid.org/0000-0003-0881-743X

bni_bni52@ukr.net

Metaphorical Models of Verbalizing the Emotion of Fear in Myroslav Dochynets' Novel «The Highlander»

The paper presents a systematic analysis of metaphorical models for verbalizing the emotion of fear in Myroslav Dochynets' novel "Horianyn. The Waters of the Lord's Channels". The research is conducted within the framework of cognitive linguistics and the linguistics of emotions, which allows us to consider metaphor not merely as a stylistic device but as a fundamental mechanism for conceptualizing abstract emotional experiences through concrete somatic experience. Through continuous sampling from the novel's text, over 50 contexts containing metaphorical representations of fear were identified and subjected to structural-semantic and functional analysis. Five main metaphorical models for fear verbalization were revealed and described in detail: the physiological model "FEAR IS COLD / NUMBNESS," the object-substance model "FEAR IS A SUBSTANCE / OBJECT," the spatial model "FEAR IS PRESSURE / BURDEN," the zoomorphic model, and the personification model "FEAR / DEATH IS A LIVING BEING." It was established that the most productive model in the novel is the physiological one, which reflects universal somatic reactions to fear through temperature sensations and loss of body mobility. The specificity of the author's metaphorization was determined, manifested in the creation of original synesthetic images, the use of hyperbolized descriptions of physiological states, and the combination of archaic folk metaphors with individual author's innovations. The ethnocultural marking of metaphorical means was identified through the active use of dialectal vocabulary from the Hutsul dialect, comparisons with local fauna, and images of the Carpathian mountain landscape. The functional load of metaphorical fear verbalization in the writer's artistic discourse was analyzed: the expressive function, which ensures the emotional richness of the text; the characterological function, which contributes to the psychological depth of character images; the plot-forming function, which creates an atmosphere of tension; and the identificational function, which ensures the cultural authenticity of the work. It has been proved that the metaphorical system of fear verbalization organically fits into the artistic conception of the novel, where humans constantly confront the elemental forces of nature, and fear is a natural existential reaction to the threats of mountain existence. The study demonstrates that Dochynets employs both universal cognitive mechanisms of emotion conceptualization and ethnoculturally specific means, creating a unique idiolect that reflects the worldview of the Hutsul ethnic community and the philosophy of mountain life.

Key words: metaphorical model, verbalization of emotions, emotion of fear, idiolect, Myroslav Dochynets, conceptual metaphor, artistic discourse, ethnocultural specificity, «The Highlander».